

Kaip sveria narkotikus Temidės svarstyklės? Kai kurių narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių nustatymo teisinio reguliavimo ypatumai Lietuvoje

Mindaugas Lankauskas

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas
Law Institute of the Lithuanian Centre for Social Sciences
A. Goštauto g. 12, LT-01108 Vilnius
El. paštas mindaugas.lankauskas@teise.org

Santrauka. Straipsnyje analizuojama narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių nustatymo teisinis reguliavimas Lietuvoje ir jo galima įtaka sprendžiant asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimus. Pirmiausia nagrinėta, kaip yra konstruojama baudžiamoji atsakomybė dėl disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis Lietuvoje, kokią teisinę reikšmę turi konkrečios medžiagos, kuria disponuota, rūšis ir kiekis. Konstatuota, kad teisės aktuose nėra apibrėžiami kriterijai, kuriais vadovaujantis yra nustatomas nedidelis, didelis ar labai didelis medžiagų kiekis, nors nuo konkretaus kiekio priklauso asmens padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimas ir jam taikomos kriminalinės sankcijos griežtumas. Kai kurie Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijose įtvirtinti medžiagų dydžiai kelia abejonių dėl jų atitikties tiek naujausiems moksliniams įrodymams, tiek ir empiriniams duomenims. Atsižvelgiant į tai, tikslinga atlikti Rekomendacijų peržiūrą, vadovaujantis aiškiai apibrėžtais ir mokslo grįžtais kriterijais. Iki to laiko, kol tokia peržiūra bus atlikta, esamo teisinio reguliavimo trūkumai galėtų būti iš dalies įveikti teismams aktyviau naudojantis jiems suteikiama diskrecija peržengti Rekomendacijomis nustatytas ribas.

Pagrindiniai žodžiai: narkotikų kiekiai; psichoaktyviosios medžiagos; narkotinės ir psichotropinės medžiagos; nusikaltimai dėl narkotikų; narkotikų kontrolė.

Received: 12/12/2023. Accepted: 21/02/2024

Copyright © 2023 Mindaugas Lankauskas. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

How Does Themis Weigh Drugs? Peculiarities of the Legal Regulation of the Determination of Quantities of Some Narcotic and Psychotropic Substances in Lithuania

Summary. This article delves into the legal framework concerning threshold quantities for drug offences in Lithuania and examines the potential implications of this regulation on criminal liability. It initiates by scrutinizing criminal liability for drug offences in Lithuania, with an emphasis on the legal significance of the type and quantity of specific substances. It is worth noting that existing legal acts lack defined criteria for determining small, large, or very large quantities of the narcotic and psychotropic substances. Nevertheless, the legal qualification of criminal activities and associated penalties is contingent upon the specific quantity of the drug. Furthermore, certain quantities stipulated in the Recommendations for determining small, large, and very large quantities of narcotic and psychotropic substances have raised concerns about their alignment with the latest scientific findings and empirical evidence. In light of these concerns, there is a compelling need for a review of these recommendations, guided by clearly defined and evidence-based criteria. Until such a review is conducted, the deficiencies in the existing legal regulations could be partially mitigated if courts, within the discretion granted to them, proactively exceed the quantity limits established by the recommendations.

Keywords: threshold quantities for drugs; psychoactive substances; narcotic and psychotropic substances; drug offences; drug control.

Įvadas

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės 1961, 1971 ir 1988 metų konvencijomis, kurias yra ratifikavusi ir Lietuva, valstybėms numatoma pareiga drausti tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų apyvartą ar ją riboti ir pateikiami medžiagų, kurioms taikomi skirtingi teisiniai režimai, sąrašai. Nepaisant siekio unifikuoti narkotikų kontrolę tarptautiniu mastu, teisinė atsakomybė už disponavimą draudžiamomis medžiagomis ar tokių medžiagų platinimą gali būti (ir yra) konstruojama labai įvairiai. Kai kurios valstybės skirsto medžiagas į sąrašus pagal jų menamą pavojingumą visuomenei ar atskiriems individams, dažnai numatydamos švelnesnę atsakomybę už jų manymu, mažiau pavojingas medžiagas (pvz., kanapes). Kontroliuojamų medžiagų kiekių slenksčiai yra įvairūs ir nustatomi remiantis skirtingais kriterijais (žr. 3 lentelę). Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (toliau – ENNSC) yra atlikęs valstybių reguliavimo dėl narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekių nustatymo analizių ir apžvalgų europiniu mastu (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2003; 2015). Mokslinėje literatūroje taip pat yra nagrinėti narkotikų

kiekių ribų nustatymo probleminiai aspektai, dažniausiai orientuotasi į konkrečios valstybės ar valstybių baudžiamosios teisės specifiką. Pavyzdžiui, galima paminėti darbus, kuriuose buvo analizuota, kiek svarbus yra kiekio klausimas, sprendžiant dėl numanomo tikslo platinti (Walsh, 2008; Risimović, 2019). Kai kurie autoriai laikosi itin kritiško požiūrio į narkotikų kiekio nustatymo reguliavimą iš baudžiamosios teisės taikymo perspektyvos, argumentuodami, kad įstatymų leidėjų nustatytos ribos vargu ar yra realistiškos, kadangi grindžiamos subjektyviais vertinimais ir sprendimais (Coomber, Moyle, 2014, p. 160).

Lietuvos Respublikoje atsakomybė už veikas, susijusias su narkotikais, nėra susieta su skirtingomis narkotinių ar psichotropinių medžiagų rūšimis. Medžiagos rūšis gali turėti įtakos nebent individualizuojant bausmę, o veikos kvalifikavimas priklauso nuo kito kriterijaus – turimos narkotinės ar psichotropinės medžiagos **kiekio**. Būtent todėl yra svarbu išnagrinėti klausimą, kuriam ilgą laiką nebuvo skiriamas deramas dėmesys – kaip šiuo metu yra teisiškai reguliuojami narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiai ir kokią įtaką tai gali turėti sprendžiant asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimus? Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nuo Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų (toliau – Rekomendacijos) priėmimo jau prabėgo daugiau kaip 20 metų, tačiau populiariausių nelegalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių reguliavimas per tą laiką nekito. Nėra visiškai aišku ir tai, kokiais kriterijais remiantis jie buvo nustatyti 2003 metais priėmus poįstatyminį aktą, kuriuo ir buvo įtvirtintos konkrečios kontroliuojamų psichoaktyviųjų medžiagų kiekių ribos. Pažymėtina, kad Lietuvos mokslininkai narkotinių ir psichotropinių medžiagų klasifikavimo ypatumų ir jų kiekių nustatymo principų analizei daug dėmesio nėra skyrę. Tiesa, paminėtini mokslo darbai, kuriuose Rekomendacijų nuostatos aptariamos, nagrinėjant kitus su baudžiamąja atsakomybe dėl narkotikų susijusius klausimus. Monografijoje, skirtoje narkotikams ir baudžiamajai atsakomybei, buvo analizuoti narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiai bei jų įtaka veikų kvalifikavimui (Gruodytė, 2004, p. 225–236). Mokslo straipsnyje apie įvairias praktines problemas, taikant baudžiamąją atsakomybę dėl veikų, susijusių su narkotikais, taip pat buvo nagrinėtos ir nusikalstamų veikų dėl narkotikų dalyko ir jo kiekio nustatymo problemos (Pranka, 2019, p. 30–34).

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, kyla klausimų, ar esamas Lietuvos teisinis reguliavimas dėl narkotikų kiekių nustatymo konstruojamas remiantis moksliniais įrodymais, yra adekvatus ir proporcingas. Straipsniu keliamas tikslas –

išanalizuoti Rekomendacijomis įtvirtintą teisinį reguliavimą dėl kai kurių narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo ir įvertinti teismams suteikiamos diskrecijos ribas, kvalifikuojant su narkotikais susijusias veikas, priklausomai nuo disponuojamo draudžiamos medžiagos kiekio. Atliekant analizę buvo naudojami klasikiniai teisinių tyrimų metodai: lingvistinis, loginis, lyginamasis ir sisteminis, taip pat remiamasi viešai prieinamais statistiniais duomenimis apie pradėtus ikiteisminius tyrimus bei išnagrinėtas baudžiamąsias bylas dėl disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis.

Atlikta specifinio teisinio reguliavimo analizė yra pirmas tokio pobūdžio darbas Lietuvos teisės moksle, tačiau paminėtini ir tyrimo ribotumai. Straipsnio apimties ribojimai neleido atlikti išsamios visų Rekomendacijose minimų medžiagų kiekio nustatymo analizės ar plačiai apžvelgti užsienio valstybių patirtį šioje srityje. Atitinkamai apsiribota Lietuvos rinkoje dažniau aptinkamų nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų kiekio reguliavimo teisiniu vertinimu ir kai kurių užsienio valstybių reglamentavimo pavyzdžiais, daugiausia dėmesio skiriant kanapių ir kanapių dermos kiekių reguliavimui.

1. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąvoka ir sąrašai

Disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, jų platinimas ar vartojimas be gydytojo paskyrimo Lietuvoje gali užtraukti administracinę arba baudžiamąją atsakomybę. Visų pirma kyla klausimas, koks yra administracinio ir baudžiamojo nusižengimų ar nusikaltimo dalykas, t. y. dėl kokių medžiagų teisinė atsakomybė gali kilti? Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 269 str. 1 d. lakoniškai įtvirtinta, kad narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis yra laikomos „medžiagos, įtrauktos į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus“. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2 str. 1 d. šiek tiek plačiau pagrindžiami medžiagų įtraukimo į sąrašus motyvai, nurodant, kad narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis yra į *Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų,*

ar pavojų žmogaus sveikatai. Atitinkamai šio įstatymo 4 str. 2 d. įtvirtinta, kad sudaromi **keturi** narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai, kurių kontrolės režimai skiriasi. Į šiuos Sveikatos apsaugos ministro įsakymu tvirtinamus keturis medžiagų sąrašus, kurių atžvilgiu taikomi skirtingi teisiniai režimai, yra perkeliamos medžiagos iš Jungtinių Tautų 1961 m. Bendrosios narkotinių medžiagų konvencijos ir 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencijos sąrašų. Taigi Lietuvos teisinės kontrolės mechanizmas yra grindžiamas tarptautinių sutarčių nuostatomis. Pabrėžtina, kad šiomis nuostatomis grindžiamas Lietuvoje kontroliuojamų medžiagų įtraukimas į atitinkamus sąrašus, tačiau **tarptautinė teisė nereguliuoja to, kaip yra nustatomi medžiagų kiekiai ir kokią tai turi reikšmę taikant teisinę atsakomybę.** Dėl to tiek Lietuvos Respublika, tiek kitos valstybės, konvencijos narės, turi plačią diskreciją reguliuoti kontroliuojamų medžiagų kiekius ir jų nustatymo kriterijus, taip pat skirstyti medžiagas į atskiras grupes ar kategorijas. Lentelėje žemiau pateikiama Lietuvoje galiojanti narkotinių ir psichotropinių medžiagų klasifikavimo sistema:

1 LENTELĖ. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai¹

Sąrašo Nr.	Kas yra kontroliuojama?	Kontrolės pagrindas	Teisinis režimas
Pirmas	Augalai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos	Uždrausti vartoti ir (ar) naudoti dėl žalingų padarinių, kai jais piktnaudžiaujama, žmogaus sveikatai	Gali būti vartojami sveikatos priežiūros tikslams tik tais atvejais, kai į I sąrašą įrašytos medžiagos yra registruoto vaistinio preparato sudėtyje ²
Antras	Augalai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos	Dėl žalingų padarinių, kai šiomis medžiagomis piktnaudžiaujama, labai pavojingi žmogaus sveikatai	Leidžiami vartoti medicinos tikslams

¹ Sudaryta straipsnio autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymu ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“.

² 2023 m. pabaigoje tokių preparatų Lietuvoje registruota nebuvo.

Sąrašo Nr.	Kas yra kontroliuojama?	Kontrolės pagrindas	Teisinis režimas
Trečias	Augalai ir psichotropinės medžiagos	Dėl žalingų padarinių, kai šiomis medžiagomis piktnaudžiuojama, pavojingi žmogaus sveikatai	Leidžiami vartoti medicinos tikslams
Ketvirtas	Narkotinės ir psichotropinės medžiagos	Dėl žalingų padarinių, kai šiomis medžiagomis piktnaudžiuojama, pavojingos žmogaus sveikatai	Leidžiamos vartoti medicinos tikslams ir (ar) naudoti pramonės, nesusijusios su farmacijos produktais, tikslams

Griežčiausia teisinė kontrolė yra taikoma I sąrašo medžiagoms, o švelniausias režimas taikytinas IV sąrašo medžiagoms³. Populiariausi vadinamieji gatvės narkotikai (kanapės, kanapių derva, kokainas, sintetiniai kanabinoidai, amfetaminas, metamfetaminas ir kt.) priklauso I sąrašui, II sąrašė galime aptikti tokių medicinoje naudojamų, tačiau ir nelegalioje rinkoje paplitusių medžiagų kaip fentanilis, metadonas, morfinas. Į III sąrašą įtraukti tokie populiarūs receptiniai vaistai kaip diazepamai, bromazepamai ar klonazepamai. Iš IV sąrašo medžiagų, pasižyminčių didesniu rekreaciniu potencialu, galima būtų paminėti diazoto monoksidą (*nitrous oxide*) ar gama-butirolaktoną (GBL). Pabrėžtina, jog asmenys atsako baudžiamąja tvarka visais atvejais, kai disponuoja medžiagomis ne pagal įstatymą, nesvarbu, ar tai būtų civilinėje apyvarčioje uždraustos medžiagos, ar neteisėtai įsigyti receptiniai vaistai. Tiesa, tai gali būti reikšminga individualizuojant bausmę, kadangi tikėtina, kad teisėjai kiek atlaidžiau žiūrės į disponavimą ribotos apyvartos medžiagomis nei juodosios rinkos produktais.

Sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl narkotinių ar psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ minėtiems keturiems sąrašams priskiriama keli šimtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų⁴. Kokios kontroliuojamos medžiagos Lietuvoje dažniausiai patenka į teisėsaugos akiratį? Remiantis Nusikalstamų veikų žinybiniame registre pateikiamais duomenimis, 2022 m. dažniausiai (t. y. daugiau nei 200 nusikalstamų veikų) buvo konstatuojamas disponavimas kanapėmis ir jų da-

³ Šiame straipsnyje nėra keliami psichoaktyviųjų medžiagų priskyrimo atskiriems sąrašams klausimai. Atsižvelgiant į naujausius mokslinius pasiekimus, kai kurias dabar I sąrašė (t. y. kurio atžvilgiu taikomas griežčiausias teisinis režimas) esančias medžiagas (pvz., kanapes) tikslinga būtų perkelti į II–III sąrašus ir taip palengvinti jų platesnį naudojimą medicinoje (plačiau žr. Lankauskas, 2021).

⁴ 2023 m. lapkričio 10 d. suvestinėje įsakymo redakcijoje tokių medžiagų buvo 402.

limis (1479), amfetaminu (484) ir kokainu (224). Kitomis medžiagomis buvo disponuojama gerokai rečiau (Nusikalstamų veikų žinybinis registras, 2023). 2021 m. dinamika buvo labai panaši, dominuojant kanapėms (1439) ir amfetaminui (463), šiek tiek daugiau nei 2022 m. buvo aptinkama heroino (93) ir metamfetamino (129), šiek tiek mažiau – kokaino (147). Kaip matome, pastaraisiais metais į Lietuvos teisėsaugos akiratį dažniausiai patenka kanapių ir amfetamino vartotojai. Tarp asmenų, kuriems inkriminuojamas platinimas, šios medžiagos irgi dominuoja, tik amfetaminas nuo kanapių atsilieka visai nedaug (2022 m. ištirta 180 nusikalstamų veikų dėl kanapių platinimo, 132 – dėl amfetamino, o trečia populiariausia tarp platintojų medžiaga buvo kokainas – 78 atvejai; 2021 m. platinimo veikų pasiskirstymas pagal medžiagas buvo panašus: 252 veikos dėl kanapių, 156 – dėl amfetamino ir 48 dėl kokaino).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje kontroliuojamos medžiagos yra skirstomos į **keturis sąrašus**, kuriuose esančių medžiagų atžvilgiu taikomi skirtingi teisiniai režimai, tačiau neteisėtas disponavimas jomis užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Taigi, narkotinės ar psichotropinės medžiagos įtraukimas į vieną iš sąrašų yra teisinis pagrindas atsakomybei kilti, kai asmuo tą medžiagą vartoja ar ja disponuoja.

2. Teisinė atsakomybė už disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis ar jų vartojimą

2.1. Administracinė atsakomybė už vartojimą

Administracinė atsakomybė paminėtina labai trumpai. Ji nėra šio straipsnio objektas, kadangi jos kilimo pagrindui medžiagos kiekis neturi jokios reikšmės. Remiantis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 71 straipsniu, ši atsakomybės rūšis kyla už narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų **vartojimą** be gydytojo paskyrimo. Pabrėžtina, kad, radus pas asmenį nespėtos suvartoti draudžiamos medžiagos, jis atsakytų už disponavimą pagal BK 259 str. 2 d. Tiesa, administracinės atsakomybės klausimas aktualizuotųsi tuo atveju, jeigu ateityje būtų dekriminalizuotas disponavimas nedideliu narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiu savo reikmėms⁵.

⁵ Toks įsipareigojimas yra numatytas Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos 97.1 punkte: „Dekriminalizuoti mažiau pavojingas su narkotikų vartojimu susijusias veikas, už jas numatant administracinę atsakomybę, užtikrinant individualaus vertinimo pagrindu taikomas švietimo, socialines, sveikatos priežiūros sistemų intervencijos priemones vietoj baudžiamųjų.“

Tokiu atveju tai, ar disponuota nedideliu kiekiu, ar ta riba buvo viršyta, turėtų esminės reikšmės atsižvelgiant administracinę atsakomybę nuo baudžiamosios. Taip pat kiltų klausimų, ar konkrečių psichoaktyviųjų medžiagų atžvilgiu minimalios kiekių ribos yra nustatytos tinkamai, kadangi „nedidelis“ kiekis gali sudaryti įvairių skaičių vienkartinį „dozių“, priklausomai nuo medžiagos specifikos ir ją vartojančio asmens individualių charakteristikų (pvz., kelis kartus padidėjusios organizmo tolerancijos dėl ilgalaikio narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimo).

2.2. Baudžiamoji atsakomybė už disponavimą ir platinimą

Svarbus nacionalinio reguliavimo ypatumas yra tas, kad baudžiamosios atsakomybės taikymui narkotiko rūšis įtakos neturi. Tuo Lietuvos teisinis reguliavimas skiriasi nuo, pvz., Jungtinės Karalystės, kur sankcijos griežtumas priklauso nuo to, kuriai klasei (A, B ar C) konkreti narkotinė ar psichotropinė medžiaga priskiriama. Lietuvoje esminę reikšmę turi narkotinės medžiagos, kuria yra disponuojama, kiekis (Lankauskas, 2017, p. 57). Atitinkamai baudžiamosios atsakomybės griežtumą nulemia tai, koku kiekiu yra disponuojama ar koks kiekis yra platinamas. Įstatyme numatytos tokios sąvokos kaip **nedidelis, didelis ir labai didelis** kiekiai, tačiau svarbu paminėti ir tai, kad nors įstatyme konkrečiai ir nėra įvardijamas, tačiau veiktos kvalifikavimui taip pat svarbus ir toks kontroliuojamos medžiagos kiekis, kuris yra didesnis nei nedidelis, tačiau nesiekia didelio. Šiame straipsnyje jis bus vadinamas „**vidutiniu**“.

BK XXXVII skyriuje reglamentuota atsakomybė už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis. Remiantis oficialiais duomenimis, 2022 m. pirmosios instancijos teismuose buvo išnagrinėtos 1785 baudžiamosios bylos (gauta – 1709) dėl šiame skyriuje reglamentuotų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų. Didžiąją dalį išnagrinėtų bylų sudarė disponavimas be tikslo platinti pagal BK 259 str. (1620 atvejų), taip pat dažniausiai buvo taikoma privilegijuota sudėtis (259 str. 2 d.) dėl **disponavimo nedideliu kiekiu** (1087 atvejai). Platinimas pagal BK 260 str. buvo inkriminuotas 363 baudžiamosiose bylose, iš jų didžioji dalis (241 byla) atvejų buvo, kai platintas kiekis buvo nedidelis arba „vidutinis“ (BK 260 str. 1 d.). Kiti šiame BK skyriuje įtvirtinti straipsniai buvo taikomi gana retai, nuo kelių iki keliolikos atvejų (Nacionalinė teismų administracija, 2022).

Ankstesniame skyriuje minėtiems sąrašams priskiriamų medžiagų kiekio klausimas turi esminės reikšmės kvalifikuojant BK XXXVII skyriuje numatytas nusikalstamas veikas. Žemiau pateikiamoje lentelėje iliustruojama, kaip baudžiamoji atsakomybė skiriasi dažniausiai praktikoje taikomų BK straipsnių dėl narkotikų, t. y. disponavimo savo reikmėms (259 str.) ir platinimo (260 str.), atvejais priklausomai nuo turimos draudžiamos medžiagos kiekio.

2 LENTELE. Dažniausiai vartojamų nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų kiekiai ir jų įtaka baudžiamajai atsakomybei⁶

Psichoaktyviosios medžiagos rūšis	Nedidelis kiekis	„Vidutinis“ kiekis	Didelis kiekis	Labai didelis kiekis
Kanapės	Ne daugiau kaip 5 g	Nuo 5 iki 500 g	Daugiau kaip 500 g	Daugiau kaip 2500 g
Kanapių derva	Ne daugiau kaip 0,25 g	Nuo 0,25 iki 25 g	Daugiau kaip 25 g	Daugiau kaip 125 g
Heroinas	Ne daugiau kaip 0,02 g	Nuo 0,02 iki 2 g	Daugiau kaip 2 g	Daugiau kaip 10 g
Kokainas Amfetaminas Metamfetaminas Ekstazis / MDMA	Ne daugiau kaip 0,2 g	Nuo 0,2 iki 20 g	Daugiau kaip 20 g	Daugiau kaip 100 g
Atsakomybė už disponavimą	Viešieji darbai Laisvės apribojimas Bauda Areštas (BK 259 str. 2 d.)	Bauda Areštas Laisvės atėmimas iki 2 m. (BK 259 str. 1 d.)	Bauda Areštas Laisvės atėmimas iki 2 m. (BK 259 str. 1 d.)	Laisvės atėmimas nuo 10 iki 15 m. (BK 260 str. 3 d.)
Atsakomybė už platinimą	Laisvės atėmimas nuo 2 iki 8 m. (BK 260 str. 1 d.)	Laisvės atėmimas nuo 2 iki 8 m. (BK 260 str. 1 d.)	Laisvės atėmimas nuo 8 iki 10 m. (BK 260 str. 2 d.)	

⁶ Sudaryta straipsnio autoriaus, remiantis BK ir Rekomendacijomis. Geltona spalva lentelėje pažymėti kiekiai, disponavimas kuriais be tikslo platinti neužtraukia laisvės atėmimo bausmės, žaliai – kai yra numatytos skirtingos sankcijos, tarp jų ir laisvės atėmimas, mėlynai – kai laisvės atėmimas yra vienintelė galima bausmė.

Kaip matome iš pateiktos lentelės, **disponavimas nedideliu kiekiu be tikslo platinti** neužtraukia laisvės atėmimo bausmės, tačiau tokio paties kiekio platinimas jau yra nusikaltimas, už kurį baudžiama išimtinai tik laisvės atėmimo bausme. „Vidutinio“ ar didelio kiekio atvejais disponavimas savo reikmėms gali užtraukti laisvės atėmimą, tačiau gali būti pritaikytos ir kitos sankcijos. Įdomu tai, kad įstatyme numatyta sankcija šių kiekių atžvilgiu skiriasi tik platinimo atveju (už „vidutinio“ kiekio platinimą nuo 2 iki 8 m. laisvės atėmimo, o už didelio – nuo 8 iki 10 m.), disponavimo savo reikmėms atvejais sankcija tiek už „vidutinį“, tiek už didelį kiekius yra identiška (bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki 2 m.). Analogiškai identiškos sankcijos yra numatytos ir už nedidelio arba „vidutinio“ kiekio platinimą (laisvės atėmimas nuo 2 iki 8 m.). Tokiu būdu teismams paliekama galimybė įvertinti konkrečios bylos aplinkybes ir individualizuoti bausmes atsižvelgiant ir į konkrečius kiekius. Pabrėžtina ir tai, kad disponuojant labai dideliu kiekiu visais atvejais taikytinas laisvės atėmimas nuo 10 iki 15 m., nepaisant to, ar psichoaktyviosiomis medžiagomis disponuota savo reikmėms (jeigu tai yra įmanoma), ar platinimo tikslu. BK numatytos sankcijos už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis yra griežtos (ypač jeigu jomis disponuojama su tikslu platinti) ir teismai turi gana ribotas galimybes atsižvelgti į konkrečias bylos aplinkybes ir taikyti švelnesnes bausmes (pvz., už BK 260 str. 2 d. numatytas veikas sankcijos „žirkklės“ yra labai siauros – nuo 8 iki 10 m. laisvės atėmimo). Todėl svarbu atsakyti į klausimą, kuris turi esminę reikšmę sprendžiant asmenų baudžiamosios atsakomybės dėl narkotikų klausimus – ar kiekiai, vadovaujantis kuriais ir yra skiriamos vienokio ar kitokio griežtumo bausmės, nustatyti vadovaujantis aiškiai apibrėžtais ir mokslu pagrįstais kriterijais (pvz., medžiagos poveikiu žmogui, galima žala sveikatai, apsvaigimui reikalingu kiekiu ir t. t.)? Atsakymo į šį klausimą galima tikėtis išanalizavus straipsniui aktualaus teisės akto (t. y. Rekomendacijų) nuostatas.

3. Rekomendacijos dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymo

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiai yra nustatomi ir gali būti keičiami poįstatyminiu aktu – Sveikatos apsaugos ministro įsakymu. Tikėtina, kad toks reguliavimas susiklostė dėl siekio operatyviau reaguoti į naujai atsirandančias psichoakty-

viąsias medžiagas, nei tai galima būtų padaryti įstatymu. Kita vertus, esant tokiam reguliavimui ministras gali savo nuožiūra keisti ar nustatyti reguliavimą dėl kiekių ir taip netiesiogiai daryti įtaką teismų praktikai⁷.

Kokiais kriterijais remiantis medžiagų kiekiai buvo apibrėžti Rekomendacijose? Straipsnio autoriui nepavyko rasti šių kriterijų nei pačiose Rekomendacijose, nei kituose teisės aktuose. Kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, jokiame teisės akte jie nėra aptarti, tačiau, remiantis dienraštyje „Lietuvos sveikata“ pateikta informacija, kiekvienai narkotikų kiekio kategorijai buvo pritaikyti skirtingi kriterijai. Nedidelis kiekis buvo nustatytas pagal farmakopėjoje nurodytą maksimalią paros dozę, didelis – atsižvelgiant į maksimalius kiekius, kuriuos turi teisę išrašyti gydytojas, o labai didelis – pagal teisėsaukos institucijų pasiūlymus, tačiau neaišku, kokiais argumentais buvo remtasi juos pateikiant (Gruodytė, 2004, p. 228). Akivaizdu, kad tokiu būdu sudarant Rekomendacijas buvo sunku išlaikyti sistemiskumą bei nuoseklumą. Taip pat kyla (retorinis) klausimas dėl medžiagų, kurios nėra naudojamos medicinoje. Kuo remiantis nustatomi jų nedidelis ar didelis kiekiai, kai farmakopėjoje nėra apibrėžiamos maksimalios paros dozės, o gydytojai jų išrašyti apskritai neturi teisės? Kaip nurodoma strateginiuose dokumentuose, kiekių nustatymas Lietuvoje yra mažai moksliskai pagrįstas, skatina perteklinę kriminalizaciją, o remiantis gerąja užsienio patirtimi, nedideliu kiekiu turėtų būti laikomas toks kiekis, kuris reikalingas vartotojui tam tikrą dienų skaičių⁸.

⁷ Pvz., pakėlus Rekomendacijose numatytą „nedidelio kiekio“ kartelę dalis nusikaltimų „taptų“ baudžiamaisiais nusižengimais arba atvirkščiai, nuleidus kartelę, dalis baudžiamųjų nusižengimų „taptų“ nusikaltimais.

⁸ Žr. Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos 93 punktą:

Disponuotos narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekis yra svarbus veiksnys kvalifikuojant veiką ir skiriant bausmę. Tačiau nustatytos rekomendacijos dėl kiekių (vertinama grynosi masė) skyrimo į nedidelį, daugiau negu nedidelį (toks apibūdinimas yra sąlyginis, nes teisės aktuose ši grupė neminama), didelį ir labai didelį kiekius Lietuvoje yra mažai moksliskai pagrįstos, be to, ne visada atspindi realias bylos aplinkybes ir kartais sukelia perteklinę kriminalizaciją. Akivaizdu, kad nedidelio kiekio narkotikų įgijimas neturint tikslo juos platinti yra skirtas asmeniniam vartojimui, o tai daro tiesioginę žalą asmens, nusprendusio vartoti šias psichoaktyviasias medžiagas, sveikatai, taip pat netiesiogiai kelia grėsmę ir visai visuomenei. Užsienio šalių geroji patirtis rodo, kad nedideliu kiekiu yra laikomas toks kiekis, kuris reikalingas vidutiniam vartotojui tam tikrą dienų skaičių. Tokiu atveju būtų remiamasi empiriniais duomenimis ir kiekio, turimo savo reikmėms, nustatymas būtų pagrįstas įrodymais.

Tikimybę, kad kiekių lentelė buvo sudaryta „iš akies“ arba aklai kopijuojant ją nuo kitų valstybių, pagrindžia tai, kad kai kurie joje numatyti kiekiai atrodo gana absurdiškai. Tai iliustruoja Rekomendacijų nuostata, remiantis kuria kanapių kiekiai nuo kanapių dervos (hašišo) kiekių skiriasi net 20 kartų. Atitinkamai 200 g kanapių įstatymiškai laikoma „vidutiniu“ kiekiu, už kurio laikymą savo reikmėms pagal BK 259 str. 1 d. gresia bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki 2 metų. Toks pats kiekis kanapių dervos jau būtų laikomas labai dideliu kiekiu, disponavimas kuriuo užtraukia atsakomybę nuo 10 iki 15 metų ir net nebūtina turėti tikslo platinti. Ar toks skirtumas gali būti paaiškinamas skirtingu šių medžiagų pavojingumu asmeniui? Abejotina, kadangi, ENNSC duomenimis, Europoje aptinkamas hašišas vidutiniškai turi ne 20 kartų, bet tik kiek daugiau nei du kartus daugiau veikliosios medžiagos (2021 m. apie 20 proc. THC hašiše lyginant su 9,5 proc. kanapėse), be to, THC kiekis skirtinguose mėginiuose gali būti labai įvairus (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2023). Ar užsienio valstybių teisinis reguliavimas dėl kanapių ar kanapių dervos kiekių ribų taip pat reikšmingai skiriasi ir Lietuva šiame kontekste nėra išimtis? Vėlgi, pagal ENNSC pateikiamus duomenis (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2015; žr. 3 lentelę), kai kuriose valstybėse toks skirtumas yra daromas, tačiau tokio didelio santykio tarp kanapių ir kanapių dervos nebuvo nė vienoje valstybėje.

3 LENTELĖ. Kanapių ir kanapių dervos nedidelio kiekio ribos Lietuvoje ir kai kuriose Europos valstybėse⁹

Valstybė	Kanapės	Kanapių derva	Pastabos
Lietuva	5 g	0,25 g	
Belgija	3 g	3 g	Arba 1 augalas.
Čekija	10 g	5 g	Gali būti ir didesni pačių kanapių ar kanapių dervos kiekiai, jeigu THC kiekis medžiagoje yra mažiau nei 1 gramas.
Vokietija	6 g	6 g	Skirtingose žemėse svyruoja tarp 6–15 g, tačiau 14 žemių numato 6 g (3 dozių) ribą.
Estija	-	-	Priklauso nuo ekspertų ir teismo sprendimo, bendra taisyklė – 10 vienkartinį dozių, kurias galėtų suvartoti vidutinis vartotojas.

⁹ Sudaryta straipsnio autoriaus, remiantis ENNSC pateikiamais duomenimis.

Valstybė	Kanapės	Kanapių derva	Pastabos
Ispanija	100 g	25 g	
Italija	-	-	1 g THC.
Kipras	30 g	30 g	Arba 3 augalai.
Vengrija	-	-	1 g THC.
Nyderlandai	-	5 g	Arba 5 augalai.
Austrija	-	-	20 g THC.
Lenkija	-	-	Remiamasi teismų praktika, kiekis turi būti žymus.
Portugalija	25 g	5 g	Bendra taisyklė – vidutinis kiekis, suvartojamas per 10 dienų.
Slovėnija	-	-	Remiamasi teismų praktika, mažesnis kiekis, nei suvartojamas per vieną kartą.
Slovakija	-	-	Bendra taisyklė – iki 3 dozių. Sprendžiama remiantis ekspertų išvadomis ir teismų praktika.
Suomija	15 g	10 g	
Norvegija	10–15 g	10–15 g	Bendra taisyklė – 1–2 dozės.

Kaip matome iš lentelėje pateikto valstybių palyginimo, egzistuoja skirtingi pasirinkimai, kaip įvertinti medžiagų (šiuo atveju – kanapių ir kanapių dervos), kuriomis disponuojama, kiekį. Kai kurios valstybės nenustato konkrečių dydžių, tai palikdamos teismų diskrecijai ir ekspertams, kitos numato psichoaktyviosios medžiagos tetrahidrokanabinolio (THC) kiekį, na, o trečios renkasi panašų reguliavimą kaip Lietuvoje, numatydamas konkrečias kanapių ir kanapių dervos kiekių ribas gramais. Pabrėžtina, jog dalis valstybių numato mažesnes kanapių dervos ribas, tačiau nė vienoje iš apžvelgtų valstybių nebuvo tokio didelio šių medžiagų kiekių skirtumo (20) kaip Lietuvoje. Palyginimui, didžiausias skirtumas buvo Ispanijoje ir Portugalijoje (4–5 kartai), tačiau ironiška tai, kad šiose valstybėse numatytas nedidelis kanapių dervos kiekis buvo kelis kartus didesnis arba lygus Lietuvoje numatytam nedideliame kanapių kiekiui. Atkreiptinas dėmesys į Čekijos praktiką, kur kanapių ir kanapių dervos kiekiai taip pat buvo susieti ir su THC kiekiu. Tai laikytina gerosios praktikos pavyzdžiu, kadangi kanapių veikliosios medžiagos kiekis skirtinguose augaluose gali stipriai skirtis, nuo vos viršijančio leistiną ribą (t. y. virš 0,2 proc. THC) iki labai daug veikliosios medžiagos (kartais net ir iki 25 proc. ar dau-

giau THC) turinčių kanapių. Atitinkamai ir Lietuvoje teisinis reguliavimas galėtų būti tobulinamas, susiejant kanapių kiekių klasifikavimą ir su THC. Tai nepareikalautų papildomų išlaidų ekspertizėms, kadangi veikliosios medžiagos kiekis kanapėse ar kanapių dervoje turi būti nustatomas visada. Rekomendacijų pastabose nurodoma, kad „medžiagų kiekiai lentelėje pateikti, jei nurodyta kitaip, perskaičiavus į grynąją medžiagą (pvz., laisvosios bazės kiekį)“. Tai reiškia, kad kiekvienu individualiu atveju turi būti atliekamas laboratorinis tyrimas, kuriuo ir nustatomas grynosios medžiagos kiekis, kadangi nuo to priklauso veikos kvalifikavimas. Teismų praktikos apžvalgoje taip pat nurodyta, kad „nustatant narkotinių, psichotropinių medžiagų ar pirmos kategorijos pirmtakų rūšį, pavadinimą, savybes, kiekį ir kt., be kitų įrodymų, paprastai reikalinga specialisto išvada arba ekspertizės aktas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas, 2014).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nėra aišku, kodėl populiariausių nelegalios rinkos stimuliantų (kokaino, amfetamino, metamfetamino ir ekstazio / MDMA) kiekiai pagal Rekomendacijas yra identiški. Moksliniai tyrimai rodo, kad šios medžiagos daro skirtingą poveikį, žalą sveikatai ir turi skirtingą priklausomybės potencialą (žr. pvz., Nutt ir kt., 2007), todėl kyla klausimas, ar vienodas jų traktavimas yra pagrįstas, ar toks buvo pasirinktas tiesiog patogumo dėlei? Taip pat kyla klausimų ir dėl to, ar nustatytos minėtų medžiagų kiekių ribos yra realistiškos, ar jos atitinka susiklosčiusias vartojimo praktikas. Šiame kontekste paminėtinas Australijoje atliktas MDMA vartotojų patirčių tyrimas, kuris atskleidė, kad kai kurie vartotojai per vartojimo epizodą gali suvartoti ir dvigubai daugiau šios medžiagos, negu yra numatytas minimalus įstatyminis „slenkstis“ (Hughes ir kt., 2014, p. 8). Analogiškos Lietuvos nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų vartotojų patirčių analizės galėtų atskleisti, ar šiuo metu nustatyti kiekių slenksčiai yra realistiški, kol kas tai pasakyti yra sudėtinga. Paminėtina ir tai, kad net jeigu konkrečios medžiagos kiekiai ir atspindi „vidutinio“ vartotojo praktikas, priklausomi vartotojai gali suvartoti ir gerokai didesnius kiekius. Šiuo metu teismai tokius esamo teisinio reguliavimo netolygumus galėtų įvertinti tik pasitelkę atitinkamų žinių turinčius ekspertus.

Pabrėžtina, jog Rekomendacijose numatyti kiekiai yra rekomendacinio pobūdžio, todėl teismai turi diskreciją konkrečiais atvejais juos vertindami. Kaip nurodoma teismų praktikos apžvalgoje, *tais atvejais, kai nežymiai viršy-*

tas jose nurodytas tokių medžiagų kiekis, teismai, įvertinę visas bylos aplinkybes (medžiagų svorį, apimtį, jų poveikio žmogui ypatybes ir kt.) ir nurodę savo sprendimo motyvus, gali peržengti lentelėse nustatytas ribas pripažindami mažesnę kiekį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas, 2014). Taigi, pagal susiklosčiusią Lietuvos teismų praktiką, diskrecija yra ribota ir galima, kai medžiagų kiekis viršytas **nežymiai**. Įdomu tai, kad teismai gali atsižvelgti ir į medžiagų poveikio žmogui ypatybes, sprenddami dėl kiekio pripažinimo mažesniu. Tokiu būdu matome, kad nors įstatyme medžiagų rūšys ir nėra išskirtos, tačiau vis vien tai gali būti reikšminga aplinkybe individualizuojant bausmę. Ar Lietuvos teismai naudojami jiems suteikta diskrecija ir nukrypsta nuo Rekomendacijomis numatytų kiekių? Apibendrinus kiek ankstesnę kasacinės instancijos teismo praktiką buvo konstatuota, kad „rekomendacijų, konstatuojant narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį, paprastai laikomasi“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas, 2014). Teismų praktiką tyrę mokslininkai priėjo prie panašių išvadų, pvz., nurodoma, kad peržvelgus kelias dešimtis teismų nuosprendžių nebuvo rasta nė vienos baudžiamosios bylos, kurioje būtų nukrypta nuo poįstatyminiame akte numatytų dydžių, todėl konstatuota, kad praktikoje teismams tam tikros laisvės suteikianti taisyklė praktiškai nėra taikoma (Pranka, 2019, p. 31). Kodėl teismai nesinaudoja jiems suteikta diskrecija, yra atskiras klausimas. Darytina prielaida, kad, dominuojant byloms dėl nedidelių kiekių kanapių ir amfetamino, šių medžiagų kiekių dydžių adekvatumo kvestionuoti nematoma prasmės. Toks savotiškas teismų pasyvumas dar kartą patvirtina būtinybę nustatyti aiškius kriterijus, kuriais remiantis yra apskaičiuojami kontroliuojamų medžiagų sąrašams priskiriamų medžiagų kiekiai, kadangi, praktikoje rutiniškai taikant Rekomendacijomis nustatytus dydžius, jomis įtvirtintas reguliavimas neturėtų kelti abejonių. Tai iliustruoja ir straipsnyje aptartas konkretus pavyzdys dėl kanapių ir kanapių dervos kiekių didelio skirtumo, kuris neaišku, kuo yra grįstas.

Reziumuojant galima teigti, kad Rekomendacijomis nustatytos kiekių ribos kelia abejonių, kadangi nėra aiškūs jų nustatymo kriterijai. Netgi tą pačią veikliąją medžiagą (THC) turinčių psichoaktyviųjų medžiagų (kanapių ir kanapių dervos) kiekių ribos neadekvačiai skiriasi, todėl tikėtina, kad ir kitų medžiagų kiekiai nustatomi neaišku kuo grindžiant. Pabrėžtina, jog kiekių reglamentavimo peržiūra, diskrecijos plėtojimas, taip pat ir grynosios masės skai-

čiavimo atsisakymas yra akcentuojami ir šiuo metu galiojančios Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos 95 punkte¹⁰.

Išvados ir diskusija

Kai kurių Rekomendacijų nuostatų dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių ir su jomis susijusio teisinio reguliavimo analizė parodė, kad esamas reglamentavimas dėl nedidelio, didelio ir labai didelio minėtų medžiagų kiekio nustatymo yra ydingas keletu aspektų.

Visų pirma Rekomendacijose įtvirtintas Lietuvoje populiariausios nelegalios psichoaktyviosios medžiagos (kanapių) kiekio nustatymas kelia abejonių tiek kiekybiniu, tiek ir kokybiniu požiūriu. Kanapių ir kanapių dervos kiekiai šiuo metu skiriasi net 20 kartų, nors nėra jokio pagrindo nustatyti tokį didelį skirtumą. Šiuo aspektu Lietuva stipriai skiriasi ir nuo kitų nagrinėtų Europos valstybių, nė vienoje iš kurių tokio didelio santykio neteko aptikti. Be to, nustatant kanapių ir kanapių dervos kiekius nėra kreipiamas dėmesys ir į veikliosios medžiagos (THC) koncentraciją. Dėl to įstatymu yra vienodai traktuojami tiek tie atvejai, kai vos viršijama įstatymu leistina THC riba, tiek ir tie atvejai, kai THC koncentracija yra labai didelė. Abejonių kelia ir antros pagal populiarumą Lietuvoje aptinkamos medžiagos (amfetamino) kiekių nustatymas, kadangi šios psichoaktyviosios medžiagos kiekiai yra identiški kitų centrinės nervų sistemos stimuliantų (pvz., kokaino ar metamfetamino) kiekiams, nepaisant to, kad remiantis moksliniais tyrimais minėtos medžiagos pasižymi skirtingu poveikiu žmogaus sveikatai ir kelia nevienodą žalą. Taip pat neaišku, ar identiškos šių medžiagų kiekių ribos atspindi realias jų vartojimo praktikas.

Esminis esamo teisinio reguliavimo dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymo trūkumas yra tas, jog nėra aišku, kokiais kriterijais remiantis yra nustatomi civilinėje apyvartoje draudžiamų medžiagų kiekiai (pvz., pavojingumas ir žala sveikatai, praktikoje aptinkami „vienkartiniai“ ar

¹⁰ *Kiekių reglamentavimo peržiūrėjimas, remiantis griežtai suformuluotais moksliniais kriterijais pagrįsta nuosekli metodika, paliekant teismams diskreciją pasitelkus ekspertus vertinti kiekvieną atvejį individualiai, padėtų adekvačiau įvertinti padarytą nusikalstamą veiklą, o atsisakius grynosios masės nustatymo baudžiamasis procesas būtų trumpesnis ir reikalautų mažiau finansinių išteklių.*

dienos kiekiai ir t. t.). Nesant aiškių kriterijų, kyla abejonių, ar esamas teisinis reguliavimas grindžiamas moksliniais įrodymais ir yra adekvatus. Šiame kontekste paminėtina ir tai, jog 2018–2028 metų programoje įtvirtintas išpareigojimas peržiūrėti kiekių reglamentavimą, „remiantis griežtai suformuluotais moksliniais kriterijais pagrįsta nuoseklia metodika“. Atsižvelgiant į tai, siūlytina svarstyti galimybes ateityje atlikti Rekomendacijų peržiūrą ir įvertinti kiekių nustatymo principus bei pačius kiekius, remiantis aiškiai apibrėžtais ir įrodymais pagrįstais kriterijais¹¹, gerosios užsienio valstybių praktikos pavyzdžiais (tokiu gali būti laikomas Čekijos pavyzdys, kai kanapių kiekis apskaičiuojamas ne tik pagal pačios medžiagos svorį, bet ir pagal veikliosios medžiagos kiekį). Ar medžiagų santykinis pavojingumas, žala sveikatai galėtų būti vienas iš kriterijų, nustatant žemesnius slenksčius pavojingesnėms medžiagoms? Autoriaus nuomone, tai galėtų būti taikoma nebent platinimo atžvilgiu, kadangi asmenys, vartojantys savo reikmėms, išsityjantys pavojingesnių medžiagų, tokiu atveju susidurtų ne tik su padidėjusiu pavojumi sveikatai, tačiau ir su griežtesne teisine atsakomybe.

Atsižvelgiant į tai, kad kiekių nustatymas yra rekomendacinio pagrindo, teismai galėtų plačiau naudotis jiems suteikta diskrecija motyvuotai nukrypti nuo Rekomendacijomis įtvirtintų kiekių, kai bylos aplinkybės tai leidžia (pvz., kai Rekomendacijose numatytas kiekis remiantis moksliniais įrodymais ar bylos medžiaga yra nerealistinis; kai veikliosios medžiagos THC kiekis kanapėse vos viršija įstatymų leidžiamas ribas ir pan.). Tokia praktika būtų sveikintina atsižvelgiant ir į tai, kad šiuo metu galiojantis reguliavimas yra kvestionuotinas, tačiau neaišku, ar artimiausioje ateityje jis bus peržiūrimas ar keičiamas. Tiesa, šiuo metu teisminė diskrecija yra gana siaura, kadangi, remiantis teismų praktika, nuo Rekomendacijomis nustatytų kiekių ribų nukrypti galima tik tada, kai disponuojamos medžiagos kiekis yra viršytas nežymiai.

¹¹ Nuoseklios, tarpusavyje neprieštarinčių kriterijų sistemos sukūrimas yra atskiro tyrimo reikalaujantis darbas. Visų pirma turėtų būti įvertintos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo praktikos (remiantis moksline literatūra ir vartotojų patirčių analize), siekiant išvengti situacijų, kai asmeninėms reikmėms išsitytos medžiagos kiekis, kurio užtenka vienam ar keletui kartų, automatiškai traktuojamas kaip „vidutinis“ ar net **didelis** su atitinkamomis pasekmėmis baudžiamosios atsakomybės griežtumui.

Literatūra

- 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija. Pataisyta pagal 1972 metų protokolą dėl 1961 metų Bendrosios narkotinių medžiagų konvencijos pataisų, 1961-03-13. *Valstybės žinios*, 2001-06-15, Nr. 51-1768.
- Coomber, R., Moyle, L. (2014). Beyond drug dealing: Developing and extending the concept of 'social supply' of illicit drugs to 'minimally commercial supply'. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 21(2), 157–164. <https://doi.org/10.3109/09687637.2013.798265>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2003). *The role of the quantity in the prosecution of drug offences*. ELDD Comparative Study.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2015). *Threshold quantities for drug offences*. https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/threshold-quantities-for-drug-offences/html_en#mainTable
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2023). *European Drug Report 2023: Trends and Developments*. https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023_en
- Gruodytė, E. (2004). *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
- Hughes, C. et al. (2014). Australian threshold quantities for 'drug trafficking': Are they placing drug users at risk of unjustified sanction? *Trends & issues in crime and criminal justice*, 467. Canberra: Australian Institute of Criminology. <https://doi.org/10.52922/ti193214>
- 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, 1988-12-19. *Valstybės žinios*, 1998-04-22, Nr. 38-1004.
- Lankauskas, M. (2017). *Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje ir Lietuvoje*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas. <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/03/Lankauskas-JT-narkotiku-kontrolė-studija.pdf>
- Lankauskas, M. (2021). *Kanapių naudojimas medicininiais tikslais: Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo ypatumai, iššūkiai ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas. https://teise.org/wp-content/uploads/2021/02/Kanapiu_naudojimas_medicininiais_tikslais.pdf
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas. (2014). Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai), apžvalga. *Teismų praktika*, Nr. 40.
- Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, 2015-06-25. *Teisės aktų registras*, 2015-07-10, Nr. 11216.

- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000-09-26. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
- Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, 1998-01-08. *Valstybės žinios*, 1998-01-23, Nr. 8-161.
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“, 2003-04-23. *Valstybės žinios*, 2003-04-30, Nr. 41-1899.
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“, 2000-01-06. *Valstybės žinios*, 2000-01-14, Nr. 4-113.
- Nacionalinė teismų administracija. (2022). *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose)*.
- Nusikalstamų veikų žinybinis registras. (2023). Duomenys apie ištirtas nusikalstamas veikas, susijusias su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta pagal atskiras narkotines ir psichotropines medžiagas (Forma_Nark_Medziagos). 2022 / Sausis–gruodis. https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10243&datasource=78538
- Nutt, D., King, A. L., Saulsbuty, W., Blakemore, C. (2007). Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse. *The Lancet*, 369(9566), 1047–1053. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(07\)60464-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(07)60464-4)
- Pranka, D. (2019). Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. *Teisės problemos*, 2(98), 27–57. https://teise.org/wp-content/uploads/2020/01/Pranka_2019_2.pdf
- Risimović, R. (2019). Proving intent to supply drugs – Threshold quantities or circumstantial evidence. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 58, 80–90. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2019.05.002>
- 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija, 1971-02-21. *Valstybės žinios*, 2001-06-13, Nr. 50-1743.
- Valstybinė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programa, 2018-12-13. *Teisės aktų registras*, 2018-12-19, Nr. 20781.
- Walsh, C. (2008). On the threshold: how relevant should quantity be in determining intent to supply? *Int J Drug Policy*, 19(6), 479–485. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2007.08.00>